

УДК 327:930.321(477)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-12-3>

Кондратенко О.Ю.

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ СТАТУС УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Розкрито питання геополітичного статусу України через призму історіографії та методологічного дискурсу вітчизняних та зарубіжних науковців. Встановлено, що у абсолютній більшості наукових праць геополітичний статус України визначений як вкрай низький з подальшою тенденцією до погіршення. З'ясовано, що зниження геополітичного статусу України на міжнародній арені розпочалося одразу після набуття нею без'ядерного статусу під тиском Росії та США. Вреїсті «касетний» та «кольчужний» скандали зумовили лише погіршення як міжнародного іміджу, так і геополітичного статусу України. Згідно праць провідних українських вчених, криза зовнішньої політики та зниження геополітичного статусу держави були також зумовлені й внутрішніми чинниками. Серед них: демографічна криза, масштабна корупція та падіння рівня ВВП, що у свою чергу стало причиною зростання від'ємного торговельного сальдо України.

Значна кількість науковців пов'язує слабкість геополітичного статусу України з її складним географічним положенням. Адже, варто погодитися з більшістю авторів, Україна географічно знаходиться між Заходом і Сходом, а також на перетині стратегічних інтересів трьох цивілізацій: євроатлантичної, євразійської та ісламської. Саме цей фактор, поряд із внутрішніми українськими проблемами, зумовлює периферійність геополітичного положення України як буферної держави. З метою остаточного перетворення України на «сіру» безпекову зону та унеможливлення зближення її з ЄС та НАТО, РФ у 2014 р. розпочала гібридну війну унаслідок чого анексувала Крим та спричинила збройний конфлікт на Донбасі. Такі дії Росії зумовили подальше ослаблення геополітичного статусу України та остаточне перетворення її на об'єкт політики потужних міжнародних гравців. За нинішніх обставин і прогнозів дедалі розділяємо думку про активізацію євроатлантичного вектору зовнішньої політики України та налагодження стратегічного безпекового діалогу про зміцнення відносин зі східноєвропейськими сусідніми країнами у рамках можливої реалізації проекту Балто-Чорноморської співдружності (Міжмор'я).

Ключові слова: методологія, геополітика, зовнішня політика, геополітичний статус України, Міжмор'я.

Під час наростання викликів національній безпеці України та множення загроз державному суверенітету прямо пропорційно актуалізується питання аналізу історіографії та теоретико-методологічних підходів щодо вивчення зовнішньополітичного розвитку та геополітичного статусу України. У той же час, необхідність вивчення стану дослідження даного питання зумовлена, передусім, фактичною відсутністю спеціальних робіт (за виключенням окремих розділів дисертацій вітчизняних здобувачів), які б чітко розкривали теоретико-методологічний аспект зовнішньої політики України у контексті її геополітичного статусу від часів здобуття незалежності. Загалом, існує значна кількість наукових робіт українських істориків, політологів, соціологів, присвячених питанням зовнішньої політики України, однак бракує наукових розвідок методологічного штибу, які б сприяли систематизації стану розробки

та активізували рівень дослідження даної проблематики. Саме тому, у рамках зазначеної статті, вважаємо за необхідне провести аналіз історіографії та методологічного аспекту дослідження зовнішньополітичного розвитку України в контексті визначення її геополітичного стану на регіональному та глобальному рівні. Адже такого штибу підхід допоможе зорієнтувати наукову спільноту та вивести дослідницькі перспективи у сфері кризи зовнішньої політики України на якісно новий рівень. Задум цієї статті полягає у створенні своєрідного дослідницького орієнтиру для подальших більш глибоких праць як теоретико-методологічних, фундаментальних, так і гуманітарно-прикладних досліджень, присвячених зазначеному питанню.

Тож на основі окресленої актуальності формуємо *мету* статті, що полягає у проведенні системного аналізу історіографії та методологічного стану дослідження геополітичного статусу України в період після здобуття нею незалежності у 1991 р.

Розкриваючи стан дослідження обраної тематики, звернімо увагу й на те, що нині простежується обмаль розвідок методологічного характеру, автори яких би чітко визначали сутність терміну «геополітичний статус», а також розкривали причини кризи зовнішньополітичного розвитку та геополітичного статусу України, використовуючи при цьому сценарний і прогностичний методи у накресленні шляхів її подолання.

Проблематикою визначення і розуміння геополітичного статусу держави в різний час займалися такі зарубіжні теоретики геополітики як Г. Маккіндер [1], А. Мехен, Н. Спикмен [2], Ф. Ратцель [3], З. Бжезинський [4] тощо. Вказані вчені, здебільшого, як представники класичної геополітики, акцентували свою увагу на факторах, що є визначальними у формуванні геополітичного статусу держави на міжнародній арені, а також критеріях визначення потужності та здатності держави впливати на стан світових справ. До таких факторів апологети класичної геополітики відносили кількість населення, розмір території держави, військову потужність, наявність у держави необхідних природних ресурсів (лісів, водойм, гір як природних захисних укріплень), стан розвитку інфраструктури, конфігурацію морського узбережжя та кількість морських портів, географічне положення держави в цілому тощо. З'ясовано, що саме класики геополітики пов'язували вплив географічного розташування держави на стан її активності на міжнародній арені. Представник вже критичної школи геополітики Дж. Егню до низки факторів стану визначення геополітичного статусу держави додає ще й рівень розвитку економіки та рівень освіченості її населення [5]. З. Бжезинський в основу геополітичного статусу держави покладає чотири аспекти сили: військовий, економічний, технологічний і культурний, які у своїй сукупності визначають вирішальний політичний вплив суб'єкта у світовому масштабі [4].

В Україні питання становлення та трансформації геополітичного положення держави були опрацьовані в роботах таких вчених як А. Гальчинський,

О. Дашевська [6], М. Дністрянський, В. Колосов, І. Мельничук [7], Ф. Рудич [8], Р. Сливка [9] та ін. Скажімо, доцент Львівського національного університету Р. Сливка розумів геополітичний статус держави як процес набуття нею здатності впливати на інші держави завдяки наростанню кількісних та якісних показників сили і потужності, а також як здатність використовувати цей статус у вирішенні зовнішньополітичних проблем [9, с. 146]. Доцент Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля О. Дашевська характеризує геополітичний статус держави як позицію та місце держави у світовій політичній системі, що базується на наявному геополітичному потенціалі, котрий змінюється відповідно до міжнародної кон'юнктури [6, с. 35]. Досить вдалу дефініцію цього поняття пропонує у своїй монографії професор Чернівецького національного університету І. Мельничук, який визначає геополітичний статус як політико-правове становище держави або іншого політичного суб'єкта у межах глобальної геополітичної системи, яке характеризує її військово-політичну й економічну могутність, можливості у розв'язанні проблем у тій чи іншій сфері міжнародних взаємин, визначає її геополітичний потенціал [7, с. 32].

Зважаючи на розмаїтість розуміння геополітичного статусу держави пропонуємо власне визначення цього поняття. Під геополітичним статусом держави, перш за все, розуміємо наявність достатнього економічного та техніко-технологічного потенціалу, сукупність військових можливостей та соціально-політичної стабільності, а також географічних, економічних, військових, демографічних, соціальних і духовних факторів, які у своєму загалі формують національну силу держави.

Варто розпочати дослідження з аналізу робіт українських вчених, чий доробок присвячений становленню зовнішньополітичної діяльності України, а також транзиту її геополітичного статусу від перебування в складі СРСР до отримання ролі нової незалежної держави та суб'єкта міжнародних відносин. Відтак слід додати, що зміна геополітичного статусу України відбулася в результаті розпаду (фактичної самоліквідації СРСР), а не внаслідок національно-визвольного руху, що зумовило тривале перебування України в тіні нової євразійської імперії – Російської Федерації.

Становленню зовнішньої політики України як нової незалежної держави присвячені роботи О. Бойка [10], О. Івченка [11], Ю. Мацієвського [12], В. Литвина [13], О. Сивака [14] та ін. Об'єктом дослідження даних робіт вказаних авторів є питання історії зовнішньої політики України як в складі СРСР, так і після здобуття нею незалежності у якості самостійного суб'єкта міжнародного права. Також авторами розкриті окремі аспекти впливу України на становлення й функціонування постбіполярної світ-системи, проблемам і перспективам відносин України зі США, ЄС, НАТО, РФ, країнами СНД тощо. Відзначимо, що окремі дослідники перебільшують роль політичних лідерів України у становленні самостійної зовнішньої політики, зокрема Л. Кучми [13], який у

період свого президенства віддавав перевагу стратегії багатовекторності зовнішньої політики, що не сприяло виробленню зовнішньополітичної орієнтації та зайняттю Україною достойного геополітичного статусу на міжнародній арені.

У колективній монографії «Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти» приділяється значна увага геополітичному виміру України в контексті її міжнародного положення, процесам сучасної геополітичної модернізації та активізації відносин України з її стратегічними партнерами – ЄС і НАТО, а також країнами-сусідами Центрально-Східної Європи [8].

В рамках висвітлення історіографії та дискурсу методології обраної тематики беремо до уваги наукові дослідження, що розкривають зовнішньополітичний курс та геополітичний статус України в контексті погіршення її безпекового становища, транзиту від статусу суб'єкта до об'єкта міжнародної політики, складного географічного розташування тощо. Передусім звернімо увагу та проаналізуємо спеціалізовані праці загального штибу тих науковців, які безпосередньо займалися різними аспектами зовнішньої політики України. Так, у перші роки незалежності України побачила світ фундаментальна монографія О. Івченка «Україна в системі міжнародних відносин. Історична ретроспектива та сучасний стан». Робота присвячена становленню України як нового суб'єкта міжнародних відносин та оформленню її зовнішньої політики у контексті здобуття нового геополітичного статусу. У контексті розкриття українсько-російських відносин дослідник чільне місце відводить питанню набуття Україною без'ядерного статусу, а також її участі в заснуванні та роботі в СНД у перші роки незалежності. Новаторським тогочасним позитивом цієї роботи є те, що її автор робить спробу накреслити перспективи зовнішньополітичного розвитку Української держави в умовах становлення постбіполярного світу [11].

Одними із перших, хто предметно підійшов до історико-методологічного аналізу зовнішньої політики України та її геополітичного статусу, були вчені Інституту історії України НАН України – С. Віднянський та А. Мартинов про що свідчить цикл їх наукових публікацій. У рамках історичного екскурсу від часів Київської Русі науковці роблять акцент на українському питанні, яке впродовж віків було ключовим у формуванні Української державності та української політичної нації [15, с. 62-63, 74]. Автори зосереджують увагу на постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України», що визначила стратегічну спрямованість зовнішньополітичного курсу та ефективне забезпечення національних інтересів України, підтверджених в низці документів із визначення та супроводу української зовнішньої політики та, зокрема, в Конституції України. Дослідники роблять акцент на вираженій непослідовності стратегії зовнішньополітичного планування України, підкреслюючи, що ст. 17 Конституції України від 1996 р. забороняла розміщення воєнних баз на території України, однак

уже наступного року було укладено договір про оренду російським Чорноморським флотом військових баз на Кримському півострові [16]. Доходимо висновку, що саме розміщення на території України російської військово-морської бази поряд з втратою ядерного статусу та різким спадом економіки позбавило перспектив здобуття достойного геополітичного статусу в умовах постбіполярного світопорядку.

Варто погодитися з С. Віднянським, який вважає, що першим серйозним проявом кризових явищ у зовнішній політиці України, котрі зумовили зниження її геополітичного статусу, була неспроможність оформити стратегічне партнерство зі США як з країною, що здана стримувати імперські амбіції РФ та підтримувати суверенітет і територіальну цілісність України. Показником цього прояву став американський тиск на Київ у перші роки незалежності з метою беззаперечної відмови України від третього у світі ядерного потенціалу, а також тиск у 1998 р. з метою відмови від українсько-іранського контракту на постачання турбін на атомну станцію в місті Бушері. У зв'язку з цим сталося колосальне зниження здатності України забезпечувати власну національну безпеку, а також відбулася втрата таких необхідних для модернізації української економіки мільярдних надходжень до свого бюджету. Наступним прикладом нездатності українського керівництва твердо відстоювати власні національні інтереси стало, як вважають названі вчені, закриття у 2000 р. ЧАЕС в умовах енергетичної кризи, що також відбулося в значній мірі під тиском Вашингтона [15, с. 62-63].

Характеристику складності зовнішньої політики України й подальше погіршення її іміджевого, геополітичного й міжнародного статусу на початку 2000-х рр. так чи інакше можемо пов'язати з її кризою, яка надто проявилася в рамках «касетного» та «кольчужного» скандалів. Поглибленням кризи зовнішньої політики України стали суперечності України з Румунією у контексті щодо острова Зміїний та каналу Дунай-Чорне море, Росією з приводу акваторії Азовського моря та Керченської протоки, Угорщиною через угорську нацменшину Закарпаття та Польщею щодо оцінки Волинської трагедії 1943 р., врешті гібридна агресія Росія проти України, що розпочалася у 2014 р. та була реакцією Москви на зміну прокремлівського керівництва прозахідним. На більшість цих негараздів, як зазначає С. Віднянський, накладалася зовнішньополітична невизначеність і коливання між Заходом та Росією у контексті пошуку зовнішньополітичної формули, яка б задовольнила і Москву, і Брюссель, і Вашингтон [15, с. 74].

Важливим є безпековий фактор у здійсненні зовнішньої політики та формуванні геополітичного статусу України, передусім у контексті українсько-російських взаємин та веденні РФ гібридної війни проти України. Цьому аспекту присвятили свої дослідження такі відомі науковці та експерти як: О. Вонсович [17], В. Горбулін [18-23], М. Дорошко [24-26], Д. Дубов [27], Б. Парахонський [28], Г. Перепелиця [29], І. Тишкевич [30-31], С. Троян [32], М. Сирота [33], С. Шергін [34], М. Ожеван [35-36], Л. Чекаленко [37].

У роботах вказаних вчених висвітлюються ключові проблеми російської гібридної агресії та кризи нацбезпеки України як такої, зниження її геополітичного статусу та фактично остаточне перетворення на об'єкт міжнародних відносин під тиском зовнішнього управління колективного Заходу та проектування керованого хаосу з боку Росії. Більшість науковців доходять висновку, що Росія розпочала проти України гібридну агресію в умовах транзиту її влади від авторитарної (проросійської) до демократичної (прозахідної) моделі.

В цілому ж, РФ вдалася до збройної агресії, анексувала Крим та інспірувала військовий конфлікт на Донбасі з тим щоби унеможливити зближення Києва з європейськими та євроатлантичними структурами. Звертаємо увагу, що такі автори як В. Горбулін, Г. Перепелиця та І. Тишкевич не відкидають можливості створення в Україні «замороженого конфлікту» за рахунок окупованих районів Донбасу. Адже саме такий алгоритм дій дозволяє Росії утримувати у сфері свого геополітичного впливу ті пострадянські країни, що обрали західний вектор своєї зовнішньої політики у якості пріоритетного. Сценарій Москви спрямований на подальше послаблення геополітичного статусу України, сателітизацію, мінімізацію її ролі у якості суб'єкта міжнародних відносин аж до рівня бездержавності та перетворення на «сіру» безпекову зону між РФ та НАТО [18-22; 29; 30-31].

Виходячи з цього, Україні та її керівництву варто спрямувати максимум зусиль на врегулювання конфлікту із залученням до цього процесу провідних світових гравців – США та, по можливості, Китаю у сукупності з прискоренням адаптації власних збройних сил до стандартів НАТО. Наступним кроком України має стати активізація зусиль щодо відновлення своєї територіальної цілісності так само шляхом залученням провідних світових акторів та ООН у сукупності з домаганням посилення санкційного та дипломатичного тиску на РФ з боку Заходу. До того ж, Україна має у подальшому назавжди відмовитися від стратегії нейтралітету й позаблоковості та, водночас, активізувати євроатлантичний зовнішньополітичний вектор.

Аналізуючи вплив внутрішнього стану на геополітичний статус України звертаємо увагу на науковий доробок директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», члена-кореспондента А. Кудряченка. Погоджуємося із висновком вченого, що на 1991 р. потенціал незалежної України вигідно відрізнявся від решти пострадянських країн та сусідніх східноєвропейських держав. Адже, за його словами, Україна тоді належала до найбільш розвинених країни, оскільки була третьою ядерною державою, шостою науковою і десятою промисловою державою в світі. Однак, на початок третього тисячоліття Україна вже посідала 110 місце серед 120 обстежених країн світу за рівнем життя і соціальної захищеності [38, с. 733]. Приділяє наукову увагу А. Кудряченко і демографічній ситуації, що наразі вже перетворюється на питання національної безпеки. Він зокрема доводить, що за п'ятнадцять років незалежності Україну залишило понад п'ять тисяч українських науковців, серед яких сотні кращих інженерно-технічних працівників, програмістів

та людей творчих професій. Вже на 2006 р., як стверджує автор, Україна втратила близько 7 млн. населення [39, с. 510].

Під час дослідження й аналізу ключових векторів зовнішньої та гео економічної політики України А. Кудряченко доводить, що на 2008 р. Україна мала від'ємне торговельне сальдо з кожною третьою країною світу, зокрема з кожною третьою країною ЄС, з кожною четвертою країною Азії, з 30% держав Африки та Америки. Зокрема після вступу до СОТ у 2008 р. Україна мала від'ємне сальдо за цей рік у розмірі 18,5 млрд. дол. [40, с. 151]. Водночас вдаючись до положень класичної геополітики вчений відзначає, що Україна знаходиться на перетині трьох геополітичних доктрин: євразійської, євроатлантичної та чорноморської. Саме ці доктрини, за словами науковця, і визначають засади геостратегії України. Далі він зазначає, що у межах України переплелися кордони трьох геополітичних та соціокультурних просторів: європейського, євразійського та середземноморського [39, с. 508].

Логічно буде продовжити аналіз наукових суджень та експертних оцінок, які пов'язують слабкість геополітичного статусу України зі складним географічним положенням держави, що схарактеризоване у доволі відомій і вкоріненій в науковій літературі формулі «між Заходом і Сходом». Враховуючи константу геополітичного статусу України «Захід-Схід», варто визнати, що Українська держава географічно знаходиться на перехресті трьох цивілізацій: євроатлантичної, євразійської та ісламської, що власне й зменшує можливості України в плані укріплення й оптимізації її регіонального положення на теренах існування цього трансквілізаційного простору. Також необхідно розуміти й те, що Україна знаходиться на перетині стратегічних інтересів євразійської та євроатлантичної цивілізацій, які прагнуть їх відстоювати й за рахунок українських інтересів. Приміром, Москва проявляє неабияку активність у встановленні контролю над Україною з метою відновлення так званої історичної Росії як великої держави на Євразійському континенті та потужного глобального гравця. Геополітичний тандем США та ЄС зі свого боку розглядає Україну у якості своєрідного антиросійського проекту в міжцивілізаційному протистоянні, за рахунок чого прагне ослабити головного геополітичного суперника на теренах пострадянської Євразії.

Подібної думки дотримується і доцент Національної академії оборони України С. Мокляк, який констатує, що Україна знаходиться в південно-східній частині Європи, де перетинаються три потужні геополітичні масиви – Євроатлантичний, Євразійський та Ісламський. В цьому автор вбачає як переваги, так і проблеми для України, що полягають у проектуванні впливу та інтересів цих трьох геополітичних центрів на Київ. При всьому він зазначає, що саме цей унікальний міжцивілізаційний простір відіграє визначальну роль у розвитку Української держави автоматично надаючи їй статусу транзитної ланки між різними геополітичними площинами. Однак, науковець стверджує і про послаблення геополітичного статусу України як на глобальному, так і субрегіональному рівні. Так, на глобальному рівні зниження можливостей для України він пов'язує із

втрагою ядерного статусу, що не був компенсований економічними здобутками. До того ж, Україна стала об'єктом тиску глобальних силових гравців – головно США та Росії. Ослаблення впливу на субрегіональному рівні автор пов'язує з втрагою контролю над Чорноморським флотом, котрий фактично повністю перейшов у спадок РФ [41]. Якщо до всього додати втрату Україною контролю над Кримом у 2014 р., то можна констатувати, що присутність України в Чорноморському басейні наразі зведена нанівець.

Зважаючи на експертну оцінку українського аналітика А. Окситюка, варто розуміти, що наявність нових військових баз у Білорусі (країна, до всього, через посилення внутріполітичної кризи, у зв'язку з перевиборами президента, зіткнулася з ризиком втрати свого суверенітету), збереження російського військового контингенту у Придністров'ї та Л/ДНР, а також за умов повзучого геополітичного витіснення України з Азовського моря через постійне блокування суден, що йдуть до українських портів через Керченську протоку, Україна автоматично опиняється у своєрідному геополітичному «зашморзі» [42]. Все це значною мірою посилює загрози нацбезпеці України та відповідно може призвести до подальшого зниження її геополітичного статусу на всіх рівнях. Саме тому Росія будь-що намагається трансформувати Крим у «непотоплюваний авіаносець» шляхом модернізації та розвитку військової інфраструктури на півострові, зокрема систем ППО, РЛС, ВМС та ВПС.

У разі подальшого нарощування присутності Росії в акваторії Азовського моря та військово-економічного контролю судноплавства, Україна постає перед реальною загрозою втрати своїх територіальних вод, а фактичне перетворення Азова на внутрішнє російське озеро неминуче призведе до занепаду українських портових міст – Маріуполя та Бердянська, торгівля яких і без того обмежується зведеним керченським мостовим переходом, що окрім з'єднання Криму з Росією виконує ще й функцію блокування вказаних портів. Загалом варто констатувати, у разі якщо Україна не матиме стратегії протистояння викликам, породженим транзитом багатопольярної системи, то вона остаточно ризикує перетворитися на об'єкт інтересів більш потужних гравців як на глобальному, так і субрегіональному рівні. Для повернення статусу суб'єкта українське керівництво має сконцентруватися на проведенні внутрішніх реформ, спрямованих на подолання корупції, зміцнення обороноздатності, забезпечення механізму функціонування ключових державних і політичних інститутів, забезпечення верховенства права та вимог підзвітності уряду.

В той же час мусимо констатувати й наявність економічного фактору трансформації геополітичного статусу України в бік його подальшого ослаблення. Про здебільшого внутрішні причини й наслідки макроекономічного транзиту України з категорії вищої підгрупи держав із середніми доходами до підгрупи країн з низькими статками йдеться у статті члена-кореспондента НАН України С. Корабліна. Він, зокрема, відзначає, що Україна на 1989 р. за показниками ВВП входила в тридцятку найбільших економік світу (81,5 млрд. дол. у

поточних цінах), а її ВВП перевищував сумарний ВВП таких країн як Польща (66 млрд. дол), Чехія (40,5 млрд. дол.), Румунія (39 млрд. дол.), Ізраїль (59 млрд. дол.), Малайзія (44 млрд. дол.) тощо. Однак за тридцять останніх років сумарний ВВП України, як наголошує вчений, скоротився на 36,1%, а ВВП країн з високими доходами, як за цей період, зріс у 1,8 рази, із середніми – у 3,4 рази, ВВП найбідніших країн зріс у 2,9 рази. При всьому автор об'єктивно відзначає про недоцільність порівняння України з країнами ЦСЄ оскільки ті вже тривалий час інтегровані до ЄС і взяті на так званий фінансовий буксир Брюсселю без якого їх зростання нині було б не таким очевидним. Він наводить приклад, що сусідня Польща отримала від ЄС упродовж 2007-2008 рр. 150 млрд. євро, тоді як Україні взагалі було відмовлено у такій підтримці у 2013 р. у зв'язку з можливим ризиком економічних втрат (як це було відзначено в політичних колах країн ЄС) через запровадження зони вільної торгівлі з ЄС [43].

Маємо переконання, що поглиблення внутрішньоекономічної кризи в Україні, а разом з нею і послаблення її геополітичного статусу було зумовлено внутрішніми проблемами, а саме – тотальною й часто хаотичною приватизацією держпідприємств за катастрофічно заниженими цінами. Така безвідповідальна економічна політика породила олігархат та спричинила деіндустріалізацію, а також масову корупцію, що охопила всі сфери політичного та соціально-економічного життя держави. Однак, у свою чергу, ні Вашингтон, ні Брюссель не прагнули загострювати геополітичне протистояння з Москвою на пострадянському просторі, що також позначилось на фактичній відсутності надання Україні значної макрофінансової допомоги. Більше того, незважаючи на свою географічну приналежність до Європи, Україна досить тривалий час сприймалася в широких суспільних колах та серед окремих політиків Заходу у якості частини Росії, а в кращому разі – нової пострадянської/євразійської держави. Звісно, що причиною такого стану речей може бути недостатнє просування іміджу України в світі, однак мусимо визнати, що як Росія, так і Захід загалом не зацікавлені у статусі молодой Української держави як потужного східноєвропейського гравця. Така геополітична логіка забезпечує поступову трансформацію України у слабку лімітрофну (периферійну) державу, що виконує роль «сірої»/буферної зони між ЄС і НАТО з одного боку та Росії з іншого.

Дедалі частіше політичні експерти продовжують наголошувати на периферійності геополітичного статусу України. Зокрема, знаний український історик В. Ткаченко у своїх працях звертає увагу, що через відсутність чіткого курсу на євроінтеграцію перед Україною вимальовується перспектива не просто «світової периферії», а «подвійної периферії», де Росія посідає місце «напівпериферії» Європи, а Україна скочується до ролі «периферії Росії» [44, с. 132].

Необхідно додати, що буферна зона тривалий час розумілася представниками класичної геополітики у якості окраїнної (периферійної)

території імперії – так званого лімітрофу, або території, що була поясом розмежування двох чи більше імперій. Визначення понять «буферна держава» та «буферна зона» дає, зокрема, доцент Львівського національного університету І. Зінко, який розуміє під першим терміном малу та слабку країну, що розміщена між двома чи більше силовими центрами та забезпечує розмежування сфер впливу. Поняття «буферна зона» дослідник визначає здебільшого у якості кількох держав, розміщених між двома чи більше потугами, що забезпечують стабілізацію та послаблення антагонізмів великих геополітичних гравців. Потужні гравці, за словами автора, намагаються відмежувати власні території чи зони впливу від зазіхань інших гегемонів чи блоків держав саме такою буферною зоною [45, с. 117]. Виходячи з цього, Україна підпадає під критерії ознак буферної держави, оскільки є геополітично затисненою між об'єднаною Європою та пострадянською Євразією, яку намагається реінтегрувати Росія у контексті реставрації трансрегіональної імперії. Відтак Україні, з тим щоби остаточно не перетворитися на буферну державу, вкрай необхідно прискорити вироблення й реалізацію стратегії з набуття статусу суб'єкта світової політики з метою подальшого транзиту від євразійської зони геополітичної невизначеності до об'єднаної Європи.

Значний науковий внесок щодо характеристики напрямів зовнішньої політики України зробили представники тернопільської школи істориків-міжнародників. Зокрема М. Алексієвиць та Я. Секо доводять, що стратегія дотримання нейтралітету й позаблоковості не захистила Україну від імперських посягань Росії та була значною помилкою української дипломатії. Погоджуємося також із критикою М. Алексієвця Постанови Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р., де як він зазначає, «...ідеалістично окреслювалося головне питання – стати впливовою світовою державою, здатною виконати значну роль в забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі». До всього криза стратегії зовнішньої політики, як вважає автор, проявилася у відмові України від радянської матеріальної спадщини, що зумовило розвиток України фактично з нуля [46, с. 35-36; 47, с. 12-14].

Досить нестандартну позицію щодо геополітичного статусу України займає ще один представник тернопільської наукової школи міжнародників С. Прийдун, який керуючись постулатами класичної геополітики зазначає, що Україна знаходячись на межі перетину між Римлендом і Гартлендом завжди виконувала роль своєрідного захисного щита Європи. Також Україна, що географічно розташована в центрі Європи знаходиться на перетині торговельно-воєнних шляхів між Сходом і Заходом. На його думку такий геополітичний статус створює сприятливі передумови для активізації зовнішньополітичної діяльності, утім спричиняє й серйозні виклики для внутрішньополітичної стабільності держави [48, с. 80].

Вагомим є науковий доробок щодо визначення геополітичного статусу України академіка НАН України В. Горбуліна. Вчений зокрема відзначає про поглиблення кризи зовнішньої політики України та відсутність чіткої стратегії

зовнішньополітичного розвитку, що у значній мірі і є причиною слабого міжнародного положення України. Погоджуємося із твердженням В. Горбуліна, що головним завданням на короткотермінову перспективу для України є недопущення сценарію перетворення її на санітарну геополітичну зону між Росією та євроатлантичним простором. У довготерміновій перспективі він не виключає набуття Україною ролі альтернативного центру локальної біполярності на пострадянському просторі [22, с. 81-82].

З наростанням загроз зі Сходу, а саме з боку Російської Федерації, які постали фактично одразу з моменту розпаду СРСР, активізується наукова увага до зовнішньої політики України в умовах кризи та наростання турбулентності в регіональному та глобальному вимірі. Такими є, насамперед, дослідження І. Ветринського [49], який у своєму дисертаційному дослідженні розглядає неоімперську стратегію великих держав щодо України в умовах глобалізації. При цьому в роботі вкрай мало відведено місця аналізу причин кризи української зовнішньої політики, що власне й зумовило послаблення її геополітичного статусу на міжнародній арені та стало причиною унеможливлення перетворення на повноцінний суб'єкт регіональної політики. Не знаходимо також у роботі сценарних підходів щодо вироблення контрстратегії протистояння неоімперській експансіоністській політиці РФ, що збільшило би можливості України у прогнозуванні дій Москви на кшталт тих, що привезли до анексії Криму та вторгнення на Донбас.

Актуальним донедавна був дискурс щодо пошуку Україною свого геополітичного місця трикутника «ЄС-Росія-США». Як зазначає професор Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка В. Манжола «...знаходження раціонального співвідношення між концепціями «багатовекторності, «позаблоковості», «європейського вибору», «європейської» та «євроатлантичної» інтеграції, «євразійського вибору» та ін., що може призвести до необхідності формування нової парадигми зовнішньої політики України, до появи такого геополітичного проекту, в реалізації якого наша держава змогла б відіграти конструктивну інтегруючу роль, яка була б адекватна її потенціалу і геополітичному становищу» [50, с. 9]. Врешті варто визнати, що багатовекторність є актуальною для торговельно-економічної та гео економічної політики України, однак вона не може бути основою для формування й реалізації української зовнішньополітичної стратегії, оскільки не сприятиме інтеграції до європейських та євроатлантичних структур.

В умовах наростання загроз з боку РФ в українських та зарубіжних експертних колах ведеться дискурс про формування Балто-Чорноморської співдружності (Міжмор'я/Тримор'я), що передбачає посилення безпекової співпраці між Україною Польщею, країнами Балтії, Чехією, Словаччиною, а в перспективі Білоруссю тощо. Тим паче, що проект Міжмор'я активно лобіюється США та її ключовим східноєвропейським союзником – Польщею. Не менш важливим підґрунтям до посилення взаємодії в цьому напрямі може

бути так званий Люблінський трикутник, що виступає у формі платформи для посилення політичної, економічної та культурної співпраці між Україною, Польщею та Литвою.

Проблемі перспектив формування можливої співдружності в регіоні Міжмор'я присвячені праці М. Дорошка [51], О. Кондратенка [52], З. Маршані [53], О. Надтоки [54], У. Рудницької [55], О. Сарнацького [56], І. Яковюка [57] та ін. Переважна більшість вказаних науковців сходяться на думці, що посилення співпраці України зі східноєвропейськими державами в рамках проекту Міжмор'я сприятиме подоланню кризи зовнішньої політики, посиленню її суб'єктності та зміцненню геополітичного статусу загалом.

Відомо, що віддаленість перспективи інтеграції України до НАТО зумовлює пошуки шляхів кооперації зусиль протистояння загрозам та посилення регіональної суб'єктності. Надзвичайно складна геополітична ситуація вимагає від України вироблення нового підходу до формування її стратегії національної безпеки, а також військової й зовнішньополітичної доктрини. Більшість вказаних вчених доходять висновку, що за умов неможливості протистояти загрозам з боку Росії, Україна має виробити стратегію зближення з тими країнами для яких загроза з боку РФ також є суттєвою. Саме координація зусиль з Польщею, країнами Балтії, Румунією та іншими країнами, що географічно розташовані між Балтійським та Чорним морем дозволить Україні окрім зміцнення своєї нацбезпеки та протистояння геополітичним загрозам посилити й свою суб'єктність та перетворитися на впливового гравця в Східній Європі. Додамо також, що Україна паралельно має домагатися надання організації ОДЕР-ГУАМ (в якій вона займає лідируючу позицію) реального, а не декларативного безпекового виміру. Україні врешті слід прийняти стратегію виходу з субрегіональної периферії, гібридної сфери безпеки, а також буферної та лімітрофної міжімперської зони. Власне одним з найбільш оптимальних механізмів у цьому транзиті може стати саме Балто-Чорноморський союз, який дозволить Україні підсилити свій геополітичний статус та уникнути міжнародно-правової маргіналізації.

Мусимо звернути увагу й на роботи західних вчених, які також приділяли увагу питанням геополітичного статусу України у якості нової незалежної держави. Так, на думку відомого американського геостратега З. Бжезинського, Україна має для Заходу виключну важливість, оскільки є геополітичною віссю, важливість якої на міжнародній арені зумовлюється географічним розташуванням та ключовою роллю у наданні чи відмові доступу до важливих регіонів чи ресурсів геостратегічним гравцям [4, с. 40-41]. З. Бжезинський, визначив Україну у якості своєрідного нового «П'ємонту» для США на євразійській шахівниці та надважливого геополітичного центру на пострадянському просторі. Учений зокрема акцентував увагу на тому, що без України та встановлення контролю над виходами до Чорного моря Росія втрачає статус потужної євразійської імперії [4, с. 64].

Росія на тлі скорочення слов'янського етносу та зростання мусульманського населення автоматично трансформується в азійську, віддалену від Європи напівімперську державу. Також без України, як доводить З. Бжезинський, неможливою є будь-яка інтеграція в межах слов'янського союзу чи «слов'янського геополітичного трикутника» у складі Росії, України та Білорусі. І навпаки, як вважав видатний геополітик, повернення під контроль Москви 52 мільйонної України з її ресурсами та виходом до Чорного моря, дозволяє Росії автоматично перетворитися на потужну імперську державу, що охоплюватиме Європу й Азію. Далі він стверджує, що втрата Україною незалежності мала б негайні наслідки й для Центральної Європи, оскільки б створила підґрунтя для трансформації Польщі в геополітичний центр на східних рубежах об'єднаної Європи [4, с. 126-127].

Згідно з геополітичним концептом визначного американського політолога С. Гантінгтона, територією України проходить цивілізаційний розлом між західною та православною цивілізацією, що тим самим ускладнює зовнішньополітичну діяльність України та її внутрішню стабільність. Це зумовлює геополітичну вразливість України в умовах міжцивілізаційної конкуренції/конфронтації. Адже, згідно з теорією С. Гантінгтона на межі міжцивілізаційних розколів відбуваються конфлікти між цивілізаціями у контексті регіональної та глобальної конфронтації [58, с. 199]. Як бачимо західні науковці у означенні геополітичного статусу України також використовують діалектичну формулу «Захід-Схід», оскільки саме таке географічне розташування породжує цивілізаційну розколотість України.

Врешті, як зазначає ще один американський політолог О. Мотиль, саме звідси витікає намагання політичних та експертних кіл РФ протиставити дві політичні культури в Україні – західну і євразійську, оскільки чимала кількість російських представників соціогуманітаристики, керуючись ідеями С. Гантінгтона про цивілізаційне зіткнення, верифікують факт проходження рубежу між цивілізаційними платформами саме територією України [59]. Отже, американські вчені відводять Україні одне з ключових місць в регіональному та навіть цивілізаційному вимірі враховуючи її геополітичне розташування на стику стратегічних інтересів Заходу і Сходу. Все ж мусимо додати, що така цивілізаційна розколотість України у значній мірі відбивається на внутрішньополітичній ситуації. Особливо виражено це простежується під час виборчих кампаній, коли українські еліти в різних секторах електорального поля намагаються проводити акти маніпуляції з використанням в своїх політичних цілях питання мови, історії, символів, церкви й поглиблюючи тим самим міжнаціональний розкол регіонів України.

Дискурс щодо визначення геополітичного статусу України знайшов своє відображення і в працях французьких політологів. Приміром, Ж.-Б. Пінатель, Ж. Вюжік не бачать Україну в ЄС і НАТО навіть у віддаленій перспективі. Натомість з тим щоби уникнути розпаду держави вони відводять Україні ролі

такого собі каталізатора і зв'язуючої ланки Євразії. На їх думку, Україна завдяки своєму географічному розташуванню одночасно звернена і на Схід і на Захід, а тому, як вони вважають, може виконувати роль східних воріт Європи, що тим самим має задовільнити і об'єднану Європу і Росію і, власне, Україну. Такий третій шлях, на думку французьких вчених, дозволить уникнути Україні подальших криз, на кшталт тієї, в якій вона опинилася з 2014 р. При цьому Ж. Вюжік наголошує, що новий євразійський проект не повинен еволюціонувати до неоколоніального чи неімперського проекту, а має «...залишатися вірним ідеалу імперії як органічної й екуменічної єдності в розмаїтті». Водночас, на думку Ж. Вюжіка, цей проект не повинен ґрунтуватися виключно на російськоцентричній орієнтації. Україні ж він відводить роль сполучної ланки між російськоцентричною Євразією та центрально-європейською Євразією. Вчений відзначає, що «...українська криза має повернути на думку, щодо визначення потрібної ієрархії геополітичних осей Євразії, яка ґрунтується на геополітичній троїстості західно-каролінзькій/австро-угорсько-католицькій та центрально-європейській/слов'яно-православній євразійській» [60].

Утім відзначимо, що таке геополітичне бачення трансрегіонального статусу України є зовсім неприйнятним для Києва, оскільки повертає Українську державу до одвічного балансування між Заходом і Сходом та закриває перспективи інтеграції до європейських та євроатлантичних структур, а разом з тим і позбавляє шансів на проведення вкрай необхідних політичних та соціально-економічних реформ задля здобуття Україною ролі суб'єкта міжнародних відносин.

Таким чином, провівши комплексний історіографічний та методологічний аналіз геополітичного статусу можемо дійти висновку про поглиблення кризи як зовнішньої політики України, так і її геополітичного статусу. Цей процес триває експоненціально від здобуття Україною незалежності. Значний відсоток науковців розділяє думку, що різке зниження геополітичного статусу України на міжнародній арені розпочалося одразу після того як вона позбулася ядерної зброї під тиском Росії та США. Подальший етап кризи геополітичного статусу України варто пов'язувати з різким зниженням її іміджу на міжнародній арені, викликаним «касетним» та «кольчужним» скандалами в період другого президентського терміну Л. Кучми. До зазначених проблем додалися й внутрішні чинники, що також зумовили зниження геополітичного статусу Української держави. Серед них: демографічна криза та економічний спад, що зумовив, передусім, зростання від'ємного торговельного сальдо.

Значна кількість дослідників пов'язує кризу геополітичного статусу України, насамперед, з її складним географічним положенням. Саме розташування України між двома геополітичними центрами Росією та об'єднаною Європою є причиною периферійного положення держави, яка до всього не входить до жодного з потужних регіональних інтеграційних інституцій. Гібридна війна Росії, наслідком

якої стала анексія Криму та інспірація конфлікту на Донбасі, спрямована на подальше розмивання українського геополітичного статусу, унеможливлення зближення з ЄС та НАТО, а також остаточне перетворення її на об'єкт міжнародної політики аж до повного руйнування державності й міжнародної маргіналізації. За таких обставин і прогнозів розділяємо думку науковців про відмову України від стратегії нейтралітету й позаблоковості та активізацію євроатлантичного зовнішньополітичного вектора й стратегічного безпекового діалогу про зміцнення відносин зі східноєвропейськими країнами у рамках проекту Балто-Чорноморської співдружності (Міжмор'я). В цілому ж, Україна має розробити й прийняти стратегію виходу з геополітичної периферії світ-системи, «сірої» та гібридної сфери безпеки, буферної та лімітрофної міжімперської зони.

Список використаних джерел та літератури

1. Маккіндер Х. Дж. Географическая ось истории // Поліс. – 1995. – № 4. – С. 162–169.
2. Spykman N. America's Strategy in World Politics. The United States and balance of Power. – New York: Harcourt, Brace and Co., 1942. – 500 p.
3. Ratzel F. Politische Geographie. München, Leipzig, Oldenbourg, 1897. – 715 s.
4. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / пер. с англ. О.Ю. Уральской. – Москва: Междунар. отношения, 1998. – 256 с.
5. Agnew J. Geopolitics: Re-visioning World Politics. London: Routledge, 1998. – 150 p.
6. Дашевська О.В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції // Грані. – 2015. – № 9. – С. 33-37.
7. Мельничук І.М. Інтеграційні проекти Російської Федерації на пострадянському просторі: монографія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 399 с.
8. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: кол. монографія / За ред. Ф.М. Рудича. Київ: МАУП, 2002. – 488 с.
9. Сливка Р. Вплив вертикально-структурних політико-географічних процесів на геоконфліктологічну ситуацію в світі // Вісник Львівського ун-ту. Серія: Географія. – 2012. – Вип. 40. (Ч. 2). – С. 144-151.
10. Бойко О.Д. Україна: від путчу до Пуші (серпень-грудень 1991 р.): монографія. – Ніжин: ТОВ Вид-во «Аспект-Поліграф», 2006. – 224 с.
11. Івченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан: монографія. – Київ: «РІЦ УАННП», 1997. – 688 с.
12. Мацієвський Ю.В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014). – Чернівці: Книги-XXI, 2016. – 552 с.
13. Нариси з історії дипломатії України / За заг. ред. В.А. Смоля. – Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.
14. Сивак О.В. Формування та здійснення зовнішньої політики України (1990-1999 рр.): дис... канд. політ. наук: 23.00.04. – Київ, 2000. – 208 с.
15. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Зовнішня політика України: еволюція концептуальних засад та проблеми реалізації // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 55-76.
16. Конституція України. – Київ: Юрінком, 1996. – 80 с.
17. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації // Політичний менеджмент. – 2012. – № 1/2. – С. 177-185.
18. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу // Дзеркало тижня. – 2015. – 23-30 січ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-_html

19. Горбулін В. 2017-й: далі буде// Дзеркало тижня. – 2016. – 2-9 лип. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/2017-y-dali-bude-cinnisni-resursi-viyni-i-miru-ukrayinskiy-format_.html.
20. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається // Дзеркало тижня. – 2016. – 25 берез.-1 квіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-rochinayetsya_.html.
21. Горбулін В. Точка біфуркації // Дзеркало тижня. – 2016. – 5-11 листоп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/tochka-bifurkaciyi_.html.
22. Горбулін В. Хитромудра невизначеність нового світопорядку // Дзеркало тижня. – 2016. – 27 серп.-2 верес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/hitromudra-nevznachenist-novogo-svitoporyadku_.html.
23. Горбулін В.П., Власюк О.С., Кононенко С.В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна: монографія. – Київ: НІСД, 2015. – 132 с.
24. Дорошко М.С. Агресія Російської Федерації в Україні: причини і наслідки // Український альманах 2015. Варшава: Об'єднання українців у Польщі. – 2015. – С. 38-44.
25. Дорошко М.С. Історико-політичні передумови виникнення проблеми Криму в українсько-російських відносинах // Nowa Ukraina – Нова Україна. – Т. 14. – С. 17-27.
26. Дорошко М.С., Параніч О.П. Національні інтереси України і Російської Федерації у військово-політичній сфері: теоретичний аспект // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. 2013. – Вип. 116 (Ч.1). – С. 3-14.
27. Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. – Київ: НІСД, 2014. – 328 с.
28. Парахонський Б.О. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки: монографія. – Київ: НІСД, 2001. – 134 с.
29. Перепелиця Г.М. Україна-Росія: війна в умовах співіснування: монографія. – Київ: СтилоС, 2015. – 879 с.
30. Тышкевич И. Какие риски соседства с Россией недооценивают её сосуди // Хвиля. – 2016. – 2 февр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/society/kakie-riski-sosedstva-s-rossiey-nedootsenivayut-eyo-sosedi.html>.
31. Тышкевич И. Почему противостояние Украины с Россией будет долгим // Хвиля. – 2016. – 7 липн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/pochemu-protivostoyanie-ukrainyi-s-rossiey-budet-dolgim.html>.
32. Троян С.С. Українсько-російські відносини: інтеграційний вимір // Україна в сучасній системі дво-і багатосторонніх відносин (1991-2013 рр.): монографія. – Київ: [б. в.], 2014. – С. 26-37.
33. Сирота М. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття: монографія. – Київ: Пульсари, 2007. – 216 с.
34. Шергін С.О. Геополітичні пріоритети України і Росії в контексті неоевразійської парадигми розвитку // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2012. – Вип. 18. – С. 287-292.
35. Ожеван М.А. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України // Стратегічні пріоритети. – 2016. – №4 (41). – С. 30-40.
36. Ожеван М.А. Неоімперська «доктрина Путіна» та «українська криза» в оцінках західних експертів. Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір: кол. монографія. – Київ: Центр вільної преси, 2016. – С. 489-506.
37. Чекаленко Л.Д. Нестійке сьогодні – запорука хиткого майбутнього (з досвіду СНД). Країни пострадянського простору в умовах формування багатополосного світу: історичні уроки та перспективи: зб. наук. праць / За заг. ред. А.Г. Бульвінського. – Київ: ДУ «Ін-т всесвітньої історії НАН України», 2016. – С. 47-54.
38. Кудряченко А. Євроатлантичний поступ України та її відносини з Росією // Україна дипломатична. Науковий щорічник. – 2009. – Вип. 10. – С. 772-786.
39. Кудряченко А. Геополітичні дилеми сучасної України // Україна дипломатична. Науковий щорічник. – 2006. – Вип. 7. – С. 502-523.

40. Кудряченко А. Європейський вибір України: необхідність, реалії, перспективи // Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. – 2009. – № 15. – С. 147-154.
41. Мокляк С.П. Україна в сучасному геополітичному просторі та проблеми забезпечення її воєнної безпеки // Науковий вісник Дипломатичної Академії України. – 2009. – Вип. 15. – С. 201-205.
42. Окситюк А. Аннексія Крима геополитическая потеря Украины // Правда. – 2014. – 4 червн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/06/4/7027774/>.
43. Кораблін С. Економічна база країни за 29 років. Тренди в цифрах до Дня Незалежності // Дзеркало тижня. – 2020. – 20 серпн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ukraine-1991-2020/spadok-i-spadkojemtsi-makroriven-za-29-rokiv-trendi-v-tsifrah-do-dnja-nezalezhnosti.html>.
44. Ткаченко В. Украина: испытание Майданом// Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 13. – С. 127-151.
45. Зінько І. Україна у новій геополітичній реальності: стратегічний посередник чи буфер? // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 113-120.
46. Алексієвць М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2016. – Вип. 17: 25-й річниці Незалежності України присвячено. – С. 34-49.
47. Алексієвць М.М., Секо Я.П. Цивілізаційний аспект еволюції української зовнішньої політики в період незалежності // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2009. – Вип. 3. – С. 11-24.
48. Прийдун С. Історико-геополітичні передумови та основні етапи формування зовнішньополітичної діяльності України // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2017. – Вип. 19. – С. 79-90.
49. Ветринський І.М. Трансформація неімперських стратегій в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. – Київ, 2011. – 17 с.
50. Манжола В. Проект будівництва Великої Європи, або міжнародні імперативи зовнішньої політики України // Зовнішні справи. – 2009. – № 2. – С. 6-9.
51. Дорошко М., Карпенко Н. Участь України в реалізації проекту «Міжмор'я» як чинник підвищення її геополітичного статусу // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. – 2019. – № 1(49). – С. 5-8.
52. Кондратенко О.Ю. Балто-Чорноморська співдружність: витоки та стратегічні можливості для України // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. – 2020. – № 1(51). – С. 11-17.
53. Маршанія З.С. Балто-черноморское измерение международно-регионального сотрудничества во внешнеполитической стратегии Грузии // Науковий вестник. – 2009. – № 2(80). – С. 150-162.
54. Надтока О.О. Балто-Чорноморський союз: історична ретроспектива і політична перспектива // Наукові записки НаУКМА. – 2003. – Т. 22 (Ч.1). – С. 148-157.
55. Рудницька У.І. Перспективи балтійсько-чорноморської регіональної співпраці в умовах україно-російського конфлікту // Вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». Серія: «Політологія, соціологія, право». – 2015. – № 1/2 (25/26). – С. 96-101.
56. Сарнацький О.П., Мигловець Н.О. Балтійсько-Чорноморське співробітництво як альтернативний інтеграційний напрям для України // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2018. – № 4(103). – С. 28-33.

57. Яковюк І.В. Балто-Чорноморський союз: аналіз досвіду поглиблення військово-політичного співробітництва на початку ХХ ст. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами ІІ Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М.В. Яновського і В.С. Семенова, Харків, 21 листоп. 2016 р.: у 2 ч. – Харків, 2016. – Ч. 1. – С. 26-35.
58. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [пер. с. англ. Т. Велимеева]. – Москва: Издательство АСТ, 2016. – 640 с.
59. Motyl A. Russia's Revisionist Claims on Ukraine and Moldova. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/russias-revisionist-claims-on-ukraine-and-moldova-330636.html>.
60. Халецька Л. Геополітичний контекст української кризи в працях сучасних французьких дослідників // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2015. – Вип. 2. (Ч. 3). – С. 205-211.

References

1. Makkinder, H.Dzh. (1995). Geograficheskajaose istorii [Geographical axis of history]. *Polis* [Polisy], 4, pp. 162-169. [In Russian].
2. Spykman, N. (1942). *America's Strategy in World Politics. The United States and balance of Power*. NewYork: Harcourt, Brace and Co. [InEnglish].
3. Ratzel, F. (1897). *Politische Geographie* [Political geography]. München, Leipzig, Oldenbourg. [In German].
4. Bzhezinskij, Z. (1998). *Velikajas hahmatnaja doska. Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy* [Great chess board. American dominance and its geostrategic imperatives]. Moskva: Mezhdunar. Otnoshenija. [In Russian].
5. Agnew, J. (1998). *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. London: Routledge. [InEnglish].
6. Dashevs'ka, O.V. (2015). Geopolity'chny'j status derzhavy': sutnist', faktory' ta funkciyi [Geopolitical status of the state: day, factors and functions]. *Grani* [Grany], 9, pp. 33-37. [In Ukrainian].
7. Mel'ny'chuk, I.M. (2015). *Integracijni proekty' Rosijs'koyi Federaciji na postradyans'komu prostori: monografiya* [Integration projects of the Russian Federation in the post-Soviet space: a monograph]. Chernivci: Chernivecz'ky'jnacz. un-t. [In Ukrainian].
8. Rudy'ch F.M. (eds). (2002). *Ukrayina v suchasnomugeopolity'chnomuprostori: teorety'chny'jipry'kladny'jaspekty': kol. monografiya*. [Ukraine in the modern geopolitical space: theoretical and applied aspects: col. monograph]. Kyiv: MAUP. [In Ukrainian].
9. Sly'vka, R. (2012). Vply'v verty'kal'no-strukturny'kh polity'ko-geografichny'kh procesiv na geokonfliktologichnu sy'tuaciyu v sviti [The influence of vertical-structural political-geographical processes on the geo-conflict situation in the world]. *Visny'k L'vivs'kogo un-tu. Seriya: Geografiya* [Bulletin of Lviv University. Series: Geography], 40 (Ch. 2), pp. 144-151. [In Ukrainian].
10. Bojko, O.D. (2006). *Ukrayina: vid putchu do Pushhi (serpen'-gruden' 1991 r.): monografiya* [Ukraine: from the coup to the Pushcha (August-December 1991): monograph]. Nizhy'n: TOV Vy'd-vo "Aspekt-Poligraf". [In Ukrainian].
11. Ivchenko, O.G. (1997). *Ukraiina v sistemi mizhnarodnih vidnosin: istorichna retrospektiva ta suchasnij stan: monografija* [Ukraine in the system of international relations: historical retrospective and current state: monograph]. Kyiv: "RIC UANNP". [In Ukrainian].
12. Matsievs'kij, Ju.V. (2016). *U pastci gibridnosti: zigzagi transformacij politichnogo rezhimu v Ukraïni (1991–2014)* [Trapped in Hybridity: Zigzags of Political Regime Transformations in Ukraine (1991–2014)]. Chernivci: Knigi – XXI. [In Ukrainian].
13. Smolij, V.A. (eds). (2001). *Narisi z istorii diplomatii Ukraïny* [Essays on the history of Ukrainian diplomacy]. Kyiv: Vidavnychidim "Al'ternativi". [In Ukrainian].

14. Sivak, O.V. (2000). *Formuvannja ta zdjysnennja zovnishn'oi politiki Ukrainy (1990-1999 rr.): dis... kand. polit. nauk: 23.00.04* [Formation and implementation of foreign policy of Ukraine (1990–1999): dis ... candidate of political science]. Kyiv.[In Ukrainian].
15. Vidnjans'kij, S.V. & Martinov, A.Ju. (2011). Zovnishnja politika Ukrainy: evoljucija konceptual'nih z sad ta problem realizatsii [Ukraine's foreign policy: the evolution of conceptual principles and problems of implementation]. *Ukrains'kij istorichnij zhurnal* [Ukrainian Historical Journal], 4, pp. 55-76. [In Ukrainian].
16. *Konstitucija Ukrainy* (1996) [Constitution of Ukraine]. Kyiv: Jurinkom. [In Ukrainian].
17. Vonsovich, O. (2012). Stan natsional'noi bezpeky Ukrainy v suchasnij geopolitichnij situatsii [The state of national security of Ukraine in the current geopolitical situation]. *Politichnij menedzhment* [Political management], 1/2, pp. 177-185. [In Ukrainian].
18. Gorbulin, V. (2015). “Gibridna vijna” jak ključovij instrument rosijs'koi geostrategii revanshu [“Hybrid war” as a key tool of Russia's geostrategy of revenge]. *Dzerkalo ti'zhnja* [Mirror of the Week], 23-30 sich. [Online]. Available from: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyana-yak-ključoviy-instrument-rosijskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>. [In Ukrainian].
19. Gorbulin, V. (2006). 2017-j: dali bude [2017: it will continue]. *Dzerkalo ty'zhnja* [Mirror of the Week], 2-9 ly'p. [Online]. Available from: <http://gazeta.dt.ua/internal/2017-y-dali-bude-cinnisni-resursi-viyani-i-miru-ukrayinskiy-format-.html>. [In Ukrainian].
20. Gorbulin, V. (2016). Gibry'dna vijna: vse til'ky' pochy'nayet'sya [Hybrid war: it's just beginning]. *Dzerkalo ty'zhnja* [Mirror of the Week], 25 berez. – 1 kvit.[Online]. Available from: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyana-vse-tilki-pochinayetsya-.html>. [In Ukrainian].
21. Gorbulin, V. (2016). Tochka bifurkaciyi [Bifurcation point]. *Dzerkalo ty'zhnja* [Mirror of the Week], 5-11 ly'stop.[Online]. Available from: <http://gazeta.dt.ua/internal/tochka-bifurkaciyi-.html>.
22. Gorbulin, V. (2016). Khy'tromudra nevy'znachenist' novogo svitoporyadku [The intricate uncertainty of the new world order]. *Dzerkaloty'zhnja* [Mirror of the Week], 27 serp. – 2 veres.[Online]. Available from: <http://gazeta.dt.ua/internal/hitromudra-neviznachenist-novogo-svitoporyadku-.html>. [In Ukrainian].
23. Gorbulin, V.P., Vlasyuk, O.S. & Kononenko, S.V. (2015). *Ukrayina I Rosiya: dev'yatyj val chy'ky'tajs'ka stina: monografija*[Ukraine and Russia: The Ninth Shaft or the Great Wall of China: A Monograph]. Kyiv: NISD. [In Ukrainian].
24. Doroshko, M.S. (2015). Agresiya Rosijs'koyi Federaciyi v Ukrayini: pry'chy'ny' inaslidky' [Aggression of the Russian Federation in Ukraine: causes and consequences]. *Ukrayins'ky' jal'manakh. Varshava: Ob'yednannya ukrayinciv u Pol'shhi* [Ukrainian Almanac 2015. Warsaw: Association of Ukrainians in Poland], pp. 38-44. [In Ukrainian].
25. Doroshko, M.S. (2014). Istory'ko-polity'chni peredumovy' vy'ny'knennya problemy' Kry'mu v ukrayins'ko-rosijs'ky'kh vidnosy'nakh [Historical and political preconditions for the emergence of the problem of Crimea in Ukrainian-Russian relations]. *Nova Ukraina – Nova Ukrayina'* [New Ukraine], 14, pp. 17-27. [In Ukrainian].
26. Doroshko, M.S. & Paranich, O.P. (2013). Nacional'ni interesi Ukrainy i Rosijs'koi Federatsii u vijs'kovo-politichnij sferi: teoretichnij aspekt [National interests of Ukraine and the Russian Federation in the military-political sphere: theoretical aspect]. *Aktual'ni problem mizhnarodnih vidnosin: zb. nauk. Prac'* [Current issues of international relations: a collection of scientific papers], 116, (Ch.1), pp. 3-14.
27. Dubov, D.V. (2014). *Kiberprostir jak novij vimir geopolitichnogo supernictva: monografija* [Cyberspace as a new dimension of geopolitical rivalry: a monograph]. Kyiv: NISD. [In Ukrainian].
28. Prahons'kij, B.O. (2001). *Strategichni interesi Ukraini v krainakh Chornomors'kogo regiony ta problemy natsional'noi bezpeki: monografija* [Strategic interests of Ukraine in the countries of the Black Sea region and problems of national security: monograph]. Kyiv: NISD. [In Ukrainian].

29. Perepelicja, G.M. (2015). *Ukraina-Rosija: vijna v umovah spivisnuvannja: monografija* [Ukraine – Russia: war in coexistence: a monograph]. Kyiv: Stilos. [In Ukrainian].
30. Tyshkevich, I. (2016). Kakie riski sosedstva s Rossiej nedoocenivajut ejo sosedi [What risks of neighborhood with Russia are underestimated by its neighbors]. *Hvilja* [Hvylia], 2 fevr.[Online]. Available from: <http://hvylyia.net/analytics/society/kakie-riski-sosedstva-s-rossiej-nedootsenivajut-eyo-sosedi.html>. [In Russian].
31. Tyshkevich, I. (2016). Pochemu protivostojanie Ukrainy s Rossiej budet dolgim [Why the confrontation between Ukraine and Russia will be long]. *Hvilja* [Hvylia], 7 ijulja. [Online]. Available from: <http://hvylyia.net/analytics/geopolitics/pochemu-protivostojanie-ukrainyi-s-rossiej-budet-dolgim.html>. [In Ukrainian].
32. Troyan, S.S. (2014). *Ukrayins'ko-rosijs'kividnosy'ny': integracijny'j vy'mir. V kn.: Ukrayina v suchasnij sy'stemi dvo- i bagatoronnikh vidnosy'n (1991-2013 rr.): monografiya* [Ukrainian-Russian Relation: Integration Demension. In: Ukraine in the modern system of two- and multi-sided vidnosin (1991-2013): monograph]. Kyiv: [b. v.], pp. 26-37. [In Ukrainian].
33. Sy'rota, M. (2007). *Ukrayina v geopolity'chnomu prostori tret'ogo ty'syacholittya: monografija* [Ukraine in the geopolitical space of the third millennium: a monograph]. Kyiv: Pul'sary'. [In Ukrainian].
34. Shergin, S.O. (2012). Geopolity'chni priory'tety' Ukrainy i Rosii v konteksti neoyevrazijs'koyi parady'gmy' rozvy'tku [Geopolitical priorities of Ukraine and Russia in the context of the neo-Eurasian development paradigm]. *Naukovy'j visny'k Dy'plomaty'chnoyi akademiyi Ukrainy* [Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine], 18, pp. 287-292. [In Ukrainian].
35. Ozhevan, M.A. (2016). Global'na vijna strategichny'kh naraty'viv: vy'kly'ky' ta ry'zy'ky' dlya Ukrainy [The Global War of Strategic Narratives: Challenges and Risks for Ukraine]. *Strategichni priory'tety'* [Strategic priorities], 4(41), pp. 30-40. [In Ukrainian].
36. Ozhevan, M.A. (2016). *Neoimpers'ka "doktry'na Putina" ta "ukrayins'ka kry'za" v ocinkakh zakhidny'kh ekspertiv. Regional'ni strategiyi SSHA i Yevropy': zovnishn'opolity'chny'j i bezpekovy'j vy'mir: kol. Monografiya* [Neo-imperial "Putin's doctrine" and "Ukrainian crisis" in the assessments of Western experts. Regional strategies of the United States and Europe: foreign policy and security dimension: col. monograph]. Kyiv: Centr vil'noyi presy', pp. 489-506. [In Ukrainian].
37. Chekalenko, L.D. (2016). Nestijke s'ogodennya – zaporuka khy'tkogo majbutn'ogo (z dosvidu SND) [Unstable present – the key to a shaky future (from the experience of the CIS)] In: Bul'vins'kiy, A.G. (eds). *Krayiny' postradyans'kogo prostoru v umovakh formuvannya bagatopolyusnog osvitu: istory'chniuroky' ta perspekty'vy': zb. nauk. pracz'.* Kyiv: DU "In-t vsesvitn'oyi istoriyi NAN Ukrainy", pp. 47-54. [In Ukrainian].
38. Kudryachenko, A. (2009). Yevroatlanty'chnyj postup Ukrainy ta yiyi vidnosy'ny' z Rosiyeyu. [Ukraine's Euro-Atlantic progress and its relations with Russia]. *Ukrayina dy'plomaty'chna. Naukovy' jshhorichny'k* [Ukraine is diplomatic. Scientific yearbook], 10, pp. 772-786. [In Ukrainian].
39. Kudryachenko, A. (2006). Geopolity'chni dy'lemy' suchasnoyi Ukrainy' [Geopolitical dilemmas of modern Ukraine]. *Ukrayina dy'plomaty'chna. Naukovy' jshhorichny'k* [Ukraine is diplomatic. Scientific yearbook], 7, pp. 502-523. [In Ukrainian].
40. Kudryachenko, A. (2009). Yevropejs'ky'j vy'bir Ukrainy': neobkhidnist', realiyi, perspekty'vy' [Ukraine's European choice: necessity, realities, prospects]. *Svitova ta ukrayins'ka dy'plomatiya: istory'chny'j dosvid, suchasny'j stan, perspekty'v'* [World and Ukrainian diplomacy: historical experience, current state, prospects], 15, pp. 147-154.[In Ukrainian].
41. Moklyak, S.P. (2009). Ukrainyina v suchasnomu geopolity'chnomu prostori ta problemy' zabezpechennya yiyi voyennoyi bezpeky' [Ukraine in the modern geopolitical space and the problems of ensuring its military security]. *Naukovy'j visny'k Dy'plomaty'chnoyi Akademiyi Ukrainy* [Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine], 15, pp. 201-205. [In Ukrainian].

42. Oksy'tyuk, A. (2014). Anneksy'ya Kryma geopolity'cheskaya poterya Ukray'ny [The annexation of Crimea is a geopolitical loss of Ukraine]. *Pravda* [Pravda], 4 chervn. [Online]. Available from: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/06/4/7027774/>. [In Ukrainian].
43. Korablin, S. (2020). Ekonomichna baza krayiny' za 29 rokiv. Trendy' v cy'frakh do Dnya Nezalezhnosti [The economic base of the country for 29 years. Trends in numbers for Independence Day]. *Dzerkalo ty'zhnya* [Mirror of the week], 20 serpn. [Online]. Available from: <https://zn.ua/ukr/ukraina-1991-2020/spadok-i-spadkojemtsi-makroriven-za-29-rokiv-trendi-v-tsifrah-do-dnja-nezalezhnosti.html>. [In Ukrainian].
44. Tkachenko, V. (2014). Ukray'na: ispytany'e Majdanom [Ukraine: test by the Maidan]. *Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodny'j zbirny'k naukovy'kh prac'.* Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosy'ny' [Ukraine – Europe – World. International collection of scientific works. Series: History, international relations], 13, pp. 127-151. [In Ukrainian].
45. Zin'ko, I. (2012). Ukrayina u novij geopolity'chnij real'nosti: strategichny'j poseredny'kchy' bufer? [Ukraine in the new geopolitical reality: a strategic mediator or a buffer?]. *Visny'k L'viv's'kogo universy'tetu. Seriya mizhnarodni vidnosy'ny'* [Bulletin of Lviv University. International relations series], 30, pp. 113-120. [In Ukrainian].
46. Aleksiyevetz', M. & Seko, Ya. (2016). Zovnishnya polity'ka Ukrayiny' vid bagatovektornosti do bezal'ternaty'vnosti [Ukraine's foreign policy: from multivectorism to no alternative]. *Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodny'j zbirny'k naukovy'kh prac'.* Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosy'ny' [Ukraine – Europe – World. International collection of scientific works. Series: History, international relations], 17: 25-ij richny'ci Nezalezhnosti Ukrayiny' pry'svyacheno. pp. 34-49. [In Ukrainian].
47. Aleksiyevetz', M. & Seko, Ya. (2009). Cy'vilizacijny'j aspect evolyuciyi ukrajins'koyi zovnishn'oyipolity'ky' v period nezalezhnosti [Civilizational aspect of the evolution of Ukrainian foreign policy during the period of independence]. *Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodny'j zbirny'k naukovy'kh prac'.* Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosy'ny' [Ukraine – Europe – World. International collection of scientific works. Series: History, international relations], 3, pp. 11–24. [In Ukrainian].
48. Pry'jdun, S. (2017). Istory'ko-geopolity'chni peredumovy' ta osnovnietapy' formuvannya zovnishn'opolity'chnoyi diyal'nosti Ukrayiny' [Historical and geopolitical preconditions and main stages of formation of Ukraine's foreign policy]. *Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodny'j zbirny'k naukovy'kh prac'.* Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosy'ny' [Ukraine – Europe – World. International collection of scientific works. Series: History, international relations], 19, pp. 79-90. [In Ukrainian].
49. Vyetry'ns'ky'j, I.M. (2011). Transformaciya neimpers'ky'kh strategij v umovakh globalizaciyi: avtoref. dy's. ... kand. polit. nauk: 23.00.04 [Transformation of non-imperial strategies in the context of globalization: dissertation abstract ... Candidate of Political Science: 23.00.04]. Kyiv. [In Ukrainian].
50. Manzhola, V. (2009). Proekt budivny'cztva Vely'koyi Yevropy', abo mizhnarodni imperaty'vy' zovnishn'oyi polity'ky' Ukrayiny' [The project of building a Greater Europe, or the international imperatives of Ukraine's foreign policy]. *Zovnishni spravy'* [Foreign affairs], 2, pp. 6-9. [In Ukrainian].
51. Doroshko, M. & Karpenko, N. (2019). Uchast' Ukrayiny' v realizaciyi proyektu "Mizhmor'ya" yak chy'nny'k pidvy'shennya yiyi geopolity'chnogo status [Ukraine's participation in the implementation of the "Intersea" project as a factor in raising its geopolitical status]. *Visny'k KNU imeni Tarasa Shevchenka: Mizhnarodni vidnosy'ny'* [Bulletin of Taras Shevchenko National University. International Relations], 1, (49), pp. 5-8. [In Ukrainian].
52. Kondratenko, O.Yu. (2020). Balto-Chornomors'ka spivdruzhnist': vy'toky' ta strategichni mozhl'y'vosti dlya Ukrayiny' [Baltic-Black Sea Commonwealth: Origins and Strategic Opportunities for Ukraine]. *Visny'k KNU imeni Tarasa Shevchenka: Mizhnarodni vidnosy'ny'*

- [Bulletin of Taras Shevchenko National University: International Relations], 1, (51), pp. 11-17. [In Ukrainian].
53. Marshany'ya, Z.S. (2009). Balto-chernomorskoe i'zmereny'e mezhdunarodno-regy'onol'nogo sotrudny'chestva vo vneshnepoly'ty'cheskoj strategii Gruzii [Baltic-Black Sea Dimension of International-Regional Cooperation in Georgia's Foreign Policy Strategy]. *Nauchniy Vestnik* [Scientific Bulletin], 2, (80), pp. 150-162. [In Ukrainian].
54. Nadtoka, O.O. (2003). Balto-Chornomosr'ky'j soyuz: istory'chna retrospekty'vaipolity'chnaperspekty'va [Baltic-Black Sea Union: a historical retrospective and a political perspective]. *Naukovi zapysky' NaUKMA* [Scientific notes of NaUKMA], 22, (Ch.1), pp. 148-157. [In Ukrainian].
55. Rudny'cz'ka, U.I. (2015). Perspekty'vy' baltijs'ko-chornomors'koyi regional'noyi spivpraci v umovakh ukrayino-rosijs'kogo konfliktu [Prospects for Baltic-Black Sea regional cooperation in the Ukrainian-Russian conflict]. *Visnyk NTUU "Ky'yivs'ky'jpolitexnichny'jinstytut"*. Seriya: "Politologiya, sociologiya, pravo" [Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnic Institute". Series: "Political Science, Sociology, Law"], 1/2, (25/26), pp. 96-101. [In Ukrainian].
56. Sarnacz'ky'j, O.P. & My'glovecz' N.O. (2018). Baltijs'ko-Chornomors'ke spivrobitny'cztvo yak al'ternaty'vny'j integracijny'j napryam dlya Ukrayiny' [Baltic-Black Sea cooperation as an alternative integration direction for Ukraine]. *Derzhava ta regiony'*. Seriya: *Ekonomika ta pidpry'yemny'cztvo* [State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship], 4, (103), pp. 28-33.[In Ukrainian].
57. Yakovyuk, I.V. (2016). Balto-Chornomors'ky'j soyuz: analiz dosvidu pogly'blyennya vijs'kovopolity'chnogo spivrobitny'cztva na pochatku XX st. [Baltic-Black Sea Union: analysis of the experience of deepening military-political cooperation in the early twentieth century]. *Aktual'ni problemy' suchasnogo mizhnarodnogo prava: zb. nauk. st. za materialamy' II Khark. mizhnar.-prav. chy'tan', pry'svyach. pam'yati prof. M.V. Yanovs'kogo i V.S. Semenova*, Kharkiv, 21 ly'stop. 2016 r.: u 2 ch. Kharkiv, Ch. 1. pp. 26-35.[In Ukrainian].
58. Khanty'ngton, S. (2016). *Stolknoveny'e cy'vy'ly'zacy'j* [per. s. angl. T. Vely'meeva] [Clash of civilizations]. Moskva: Y'zdatel'stvo AST. [In Ukrainian].
59. Motyl, A. (2013). Russia's Revisionist Claims on Ukraine and Moldova. *Kyiv Post*, 17 Oct. [Online]. Available from: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/russias-revisionist-claims-on-ukraine-and-moldova-330636.html>. [In English].
60. Khalez'ka, L. (2015). Geopolity'chny'j kontekst ukrayins'koyi kry'zy' v pracyakh suchasny'kh francuz'ky'kh doslidny'kiv [Geopolitical context of the Ukrainian crisis in the last days of the French]. *Naukovi zapysky' Ternopil's'kogo natsional'nogo pedagogichnogo universy'tetu imeni Volody'my'ra Hnatyuka*. Seriya: *Istoriya* [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: History], 2, (Ch. 3). pp. 205-211. [In Ukrainian].

Кондратенко О.Ю. Геополитический статус Украины: историография и методологический дискурс.

Раскрыты вопросы геополитического статуса Украины через призму историографии и методологического дискурса отечественных и зарубежных ученых. Установлено, что в абсолютном большинстве научных работ геополитический статус Украины определен как крайне низкий с последующей тенденцией к ухудшению. Установлено, что снижение геополитического статуса Украины на международной арене началось сразу после получения ею безъядерного статуса под давлением России и США. В итоге «кассетный» и «кольчужный» скандалы обусловили только ухудшение как международного имиджа, так и геополитического статуса Украины. Согласно работ ведущих украинских ученых, кризис внешней политики и снижение геополитического статуса государства были также вызваны и внутренними факторами. Среди них: демографический кризис, масштабная коррупция и падение уровня ВВП, что в свою очередь стало причиной роста отрицательного торгового сальдо Украины.

Значительное количество ученых связывает слабость геополитического статуса Украины с ее сложным географическим положением. Ведь, следует согласиться с большинством авторов, Украина географически находится между Западом и Востоком, а также на пересечении стратегических интересов трех цивилизаций: евроатлантической, евразийской и исламской. Именно этот фактор, наряду с внутренними украинскими проблемами, вызывает периферийность геополитического положения Украины как буферного государства. С целью окончательного превращения Украины в «серую» зону безопасности и предотвращения сближения ее с ЕС и НАТО, РФ в 2014 г. начала гибридную войну вследствие чего аннексировала Крым и обусловила вооруженный конфликт на Донбассе. Такие действия России привели к дальнейшему ослаблению геополитического статуса Украины и окончательному превращению ее в объект политики крупных международных игроков. При нынешних обстоятельствах и прогнозах все более разделяем мнение об активизации евроатлантического вектора внешней политики Украины и налаживания стратегического диалога об укреплении отношений с восточноевропейскими соседними странами в рамках возможной реализации проекта Балто-Черноморского содружества (Междуморье).

Ключевые слова: методология, геополитика, внешняя политика, геополитический статус Украины, Междуморье.

Kondratenko O. Geopolitical Status of Ukraine: Historiography and Methodological Discourse.

The issue of Ukraine's geopolitical status through the prism of historiography and methodological discourse of domestic and foreign scholars is revealed. It is established that in the vast majority of scientific works the geopolitical status of Ukraine is defined as extremely low with a further tendency to deteriorate. It is found out that the decline of Ukraine's geopolitical status in the international arena began immediately after it acquired non-nuclear status under pressure from Russia and the United States. In the end, the "cassette" and "Kolchuga" scandals caused only a deterioration of both the international image and the geopolitical status of Ukraine. According to the works of leading Ukrainian scholars, the crisis of foreign policy and the decline of geopolitical status of the state were also caused by internal factors. These included the demographic crisis, large-scale corruption and falling GDP, which in turn led to an increase in Ukraine's negative trade balance.

A significant number of scholars link the weakness of Ukraine's geopolitical status with its complicated geographical location. Thus, we can agree with the most authors that Ukraine is geographically located between the West and the East, as well as at the intersection of strategic interests of three civilizations: Euro-Atlantic, Eurasian and Islamic. It is this factor, along with Ukraine's internal problems, that determines the peripherality of Ukraine's geopolitical position as that of a buffer state. In order to finally transform Ukraine into a "gray" security zone and prevent its rapprochement with the EU and NATO, Russia launched a hybrid war in 2014, as a result of which it annexed Crimea and caused an armed conflict in Donbas. Such actions of Russia led to further weakening of the geopolitical status of Ukraine and its final transformation into an object of policy of powerful international players. In the current circumstances and forecasts, we increasingly share the idea of intensifying the Euro-Atlantic vector of Ukraine's foreign policy and establishing a strategic security dialogue to strengthen relations with Eastern European neighbors in the framework of the possible implementation of the Baltic-Black Sea project.

Keywords: methodology, geopolitics, foreign policy, geopolitical status of Ukraine, the Baltic-Black Sea project.